

Сяргей Чыгрын
(Слонім)

Янка Купала на слонімскай сцэне

Народны паэт Беларусі Янка Купала быў і застаецца самым папулярным пісьменнікам на Слонімшчыне. Аб гэтым сведчыць і той факт, што яшчэ ў 1927 годзе сяляне вёскі Вялікая Кракотка прысвоілі яго імя мясцовай бібліятэцы-чытальні. Гэта была першая ўстанова культуры ў Беларусі, якой было прысвоена імя Янкі Купалы.

Найбольш папулярнымі творамі нашага песняра ў першай палове XX стагоддзя былі яго драматычныя творы. Яшчэ ў 20-я гады XX стагоддзя на Слонімшчыне на самадзейнай сцэне вельмі часта ставіліся яго п'есы „Прымакі”, „Паўлінка”, „Раскіданае гняздо”, „На папасе”, „Сон на кургане”. Аб лепшых пастаноўках купалаўскіх п'ес часта пісалі заходнебеларускія газеты і часопісы. Вось напрыклад, што распавядала невялікая нататка «Паўлінка» на вёсцы”, якая была надрукавана ў віленскай „Нашай праўдзе”:

«У нядзелю 26 чэрвеня гуртком Таварыства Беларускай Школы (ТБШ) ў вёсцы Вялікая Кракотка Міжэвіцкай воласці Слонімскага павета быў наладжаны спектакль на карысць бібліятэкі-чытальні. Згулялі п'есы: „Паўлінка” Янкі Купалы і „Заручыны Паўлінкі” Ф. Аляхновіча. Дзякуючы таму, што на гэты дзень быў у вёсцы фэст — народу сабралася як на рэдкасць. За 10-15 вёрст прыходзілі, каб паглядзець на гульні кракоцкіх артыстаў-аматараў. На жаль, тэатральная зала не магла ўсіх змясціць, і шмат каму прыйшлося ісці дамоў. Гулялі надта добра. Кожны артыст як бы перажываў сваю ролю і гэтае перажыванне пераходзіла на глядзельнікаў. Грыміроўка і касцюміроўка не мела жаднае заганы. Асабліва добра гуляла Зося Жыткевіч у ролі Паўлінкі. Яна дала поўны абраз маладое вясковае дзяўчыны, здольнае не толькі да кахання, але і да ажыццяўлення тых светлых ідэалаў, якія пакінуў у яе душы вучыцель-народнік Якім Сарока, а яе задушэўныя спевы, мастацкія па выкананні, проста зачароўвалі глядзельнікаў. Васіль Трафімовіч

сваёй гульнію, як у ролі Быкоўскага, так і ў выкананні папярэдніх роляў, паказаў, што мог бы гуляць і не абы як. Харавыя спевы (агульныя) у п'есах выйшлі вельмі добра. Відаць, што харавая секцыя пад кіраўніцтвам самавука-рэжысёра Васіля Графімовіча стаіць на адпаведнай вышыні. Спектакль прайшоў з вялікім поспехам. І хоць білеты былі не дарагія, ад 50 да 30 грошаў, збор вынес на 64 злотых»¹.

У 1928 годзе „Паўлінку” Янкі Купалы сябры гуртка Таварыства Беларускай Школы паставілі і ў вёсцы Касцяні. Пра касцянёўскіх артыстаў пісаў тады нехта Вяскор у газеце „Голас працы”:

«У аўторак 17 красавіка 1928 года ў вёсцы Касцяні Чамерскай гміны Слонімскага павета была пастаўлена „Паўлінка”. Найлепш выканала ролю Паўлінкі Мар'я Легаць. Тут, можна сказаць, не было ніякіх заганаў, як з боку мастацкага, так і з іншага. Гэтая маладая дзяўчына сваім гарачым сэрцам зусім зразумела, зусім адчула настрой, перажыванне Паўлінкі. Яна дала характэрны абраз маладое вясковае дзяўчыны, у душы якой гарыць не толькі жаданне кахання, але і імкненне да новага, лепшага жыцця, якое (імгненне) у душы яе пакінуў вучыцель з новымі светлымі ідэаламі — Сарока. Таксама вельмі мастацка яна адпяляла песні, якія проста зачароўвалі прысутных. У будучым з яе можна было б спадзявацца добрай артыстычнай сілы. Далей надта добра была выканана роль Якіма Сарокі — Лаўрыном Якімчыкам. Ён зусім ясна прадставіў сабою тып маладога вучыцеля-народніка, які, пазнаўшы гора працоўнага люду, аддае ўсе свае сілы, усю энергію на вызваленне яго з путаў няволі. У яго далікатных абходах з Паўлінкаю не відаць было нічога згніўшага, старога панскага, а нешта простае, мілае, яснае.

Надзя Мароз сваім даволі мастацкім выкананнем ролі Альжбеты дала прысутным прадстаўленне старой шляхцяніцы, якая абсалютна нічым не цікавіцца, а толькі „пільнуе сваю спадніцу і панчохі”. Трэба, аднак, зазначыць, што ў яе было замала рухаў. Гэта, наогул, у вясковых артыстаў вельмі часта заўважаецца.

Паміж іншымі ролямі заслугоўвае на ўвагу ролю Быкоўскага, а таксама Крыніцкага. Гэтыя ролі былі згуляны таксама нішто сабе, але ўжо не так, як папярэднія. У Быкоўскага малавата было відаць „хвастання”, замала „агіды” да ўсяго „мужыцкага”. У Сцяпана Крыніцкага малавата відаць было „шляхоцкага гонару”. Не вельмі прымусовыя і страшныя звароты да дачкі. Замала „бацькавай волі”. Трошкі заціхая гутарка. Апрача таго, яму не варта было мець на сабе вопратку — „галіфэ”, бо, наогул, у той час, які адбівае „Паўлінка”, магчыма, што ўжо існавалі „галіфэ”, але старыя шляхтуны — праціўнікі ўсякіх навінаў, глядзелі на іх крывым вокам.

¹ „Наша праўда”, 1927, 23 ліпеня.

Рэшта артыстаў згулялі так сабе, сярэдне. Відаць, было мала падгатоўкі. Асабліва гэта заўважалася ў гасцёх, з якіх хлапцы, дзякуючы няўвазе, сядзелі тварамі да дзяўчат, а плячыма да публікі. Гуляючы ж на сцэне, заўсёды трэба сачыць за тым, каб быць тварам да глядзельнікаў.

Таксама вельмі добрае ўражанне ў прысутных пакінулі па сабе песні, якія сустракаліся ў п'есе і якія былі выкананы артыстамі як найляпей. Песняй „Ах ты, Нёман, рака” слухачы проста такі зачароўваліся, чуючы мілыя зыкі, ідучыя з маладых, здаровых грудзей сваіх паднявольных сыноў-змагароў.

Агулам кажучы, трэба зазначыць, што п'еса была б шмат ляпей згуляна, калі б зрабілі генеральную рэпетыцыю. Але, дзякуючы таму, што стараста даў дазвол толькі за некалькі гадзін перад пачаткам спектаклю (артысты ўжо страцілі надзею на атрыманне дазволу і дзеля гэтага не рабілі генеральнай рэпетыцыі).

Ня глядзячы, аднак, на ўсё гэта, ня глядзячы на тое, што была вельмі кепская пагода, народу сабралася каля двухсот асоб, якія задаволіліся тым, што бачылі перад сваімі вачыма. Увесь даход у суме 36 злотых пайшоў на карысць бібліятэкі-чытальні пры гуртку Таварыства Беларускай Школы ў вёсцы Касцяні. Дык вось што зрабілі нашы хлапцы і дзяўчаты, замест таго, каб напіцца гарэлкі ды паднімаць розныя бойкі! Чэсць вам, касцянёўскія артысты — змагары з цемраю — адвечным ворагам працоўных мас. На вас надзея вашых загнаных бацькоў, братоў і сёстраў. Ідзеця, браты, наперад! Не зважайце на цёмную ноч! Збуджайце масы да новага, лепшага жыцця. У гэтай цёмнай ночы будзеце вы тымі шляхаводнымі зоркамі, якія асвятляюць шлях да іншага жыцця, дзе ня будзе ні здзекаў, ні гора, ні слёз, ні багатых, ні бедных, а ўсе роўныя як адзін! Дзе будуць усе як браты. І будзе ўнукаў панаванне там, дзе сягоння плача дзед!»².

Ставілася тады гэтая камедыя і ў вёсцы Азярніца сіламі азярніцкага гуртка ТБШ. Былы дзеяч Заходняй Беларусі, пасол польскага сейма па спісе КПЗБ Павел Крынчык³ згадваў, што ў 1927 годзе драмсекцыя гуртка ТБШ вёскі Вострава ставіла таксама „Паўлінку” Янкі Купалы ў вёсцы Вострава ў гумне Якуба Мазалы і ў мястэчку Дзярэчын у мурах Сапегаў⁴. Роллю Паўлінкі выконвала дзяўчына з вёскі Монькавічы Вольга Жоглік, якая прыходзіла ў Вострава на рэпетыцыі за 15 кіламетраў. Пазней вяскоўцы пачалі яе зваць проста Паўлінка. Вельмі добра выконваў

² „Голас працы”, 1928, 16 траўня.

³ Павел Крынчык (1898-1975) — беларускі грамадскі і культурны дзеяч. З 1927 г. актыўны сябра ТБШ, дэпутат Сейма Другой Рэчы Паспалітай (1929-1930), член дэпутацкага клуба „Змаганне”. Уваходзіў у заходнебеларускі камітэт па падрыхтоўцы Еўрапейскага сялянскага кангрэсу ў Берліне. Быў рэпрэсаваны.

⁴ Тады Вострава і Дзярэчын належалі да Слонімскага павета.

ролю Сцяпана Крыніцкага былы настаўнік Слонімскага народнага вучылішча Міхась Галенда. А ролю Пустарэвіча выконваў Астап Захарчук, які ў 1922 годзе прыехаў з заробкаў з Амерыкі.

Алена Лябецкая⁵ — жонка Паўла Крынчыка — была старшынёй Казлоўшчынскага гуртка ТБШ⁶. Некалі яна ўспамінала, што „Паўлінка” ставілася сіламі драмсекцыі гуртка ТБШ у Казлоўшчыне ў гумне Тарасюка. Роллю Паўлінкі выконвала дзяўчына з вёскі Лявонавічы Ганна Мазоль, якая была і ўдзельніцай хору пры гэтым жа гуртку. Хор, дарэчы, выконваў песні „Жыў на свеце Лявон” і „А хто там ідзе” на словы Янкі Купалы. Матыў гэтых песень быў прыдуман самімі харыстамі. Гераічная постаць Лявона нагадвала тады вобраз падпольшчыка, якога праследавала польская паліцыя. А сама Алена Лябецкая са сцэны дэкламавала вершы Янкі Купалы „Ворагам беларушчыны”, „Мужык”, паэму „Курган”. Сіламі гэтага гуртка „Паўлінка” ставілася нават у Слоніме. Алена Лябецкая ў сваіх успамінах згадвае: «У Слоніме мы паставілі ў памяшканні, дзе цяпер знаходзіцца Народны дом, „Паўлінку” Янкі Купалы. Першая беларуская п’еса ў Народным доме! І ставілі яе вясковыя дзяўчаты і хлопцы, „хамы”, як называлі нас польскія паны. Усё гэта было незвычайна ў тых часы. Нашы спектаклі і песні па-рэвалюцыйнаму дзейнічалі на глядачоў. А хто яны былі, гэтыя глядачы, — рабочыя і сяляне, якія занялі першыя рады. Кажухі мільгалі ў асветленых залах. Паліцэйскія захваляваліся, забегалі, але спектакль адбыўся»⁷.

Не спынялася дзейнасць самадзейных драматычных калектываў на Слонімскай вёсцы і ў 1930-х гадах. Аб гэтым сведчыць паэт Анатоль Іверс з вёскі Чамяры⁸: «У нашых умовах беларуская сцэна на вёсцы робіць шпаркія поступы. У сучасны момант толькі пры помачы спектакляў прыходзіцца вучыцца пісаць і працаваць на грамадскую карысць. У такіх выпадках для шкодных навываў, як карты, гарэлка, дзікія разгулы,

⁵ Алена Лябецкая (1903-1982) — беларуская палітычная і грамадская дзяячка, мемуарыстка. Актывістка Таварыства Беларускай Школы ў Заходняй Беларусі. З лістапада 1927 г. сакратар Слонімскай акруговай управы ТБШ. За сваю дзейнасць арыштаваная польскімі ўладамі ў 1928 г. У 1929 г. дэлегат 1-га Антыфашысцкага кангрэса ў Берліне; дэлегат Еўрапейскага сялянскага кангрэса. Зноў арыштаваная ў лютым 1930 г.; асуджаная на 6 гадоў зняволення. З 1933 г., у выніку абмену палітвязняў, у БССР. Працавала ў ЦК Міжнароднай арганізацыі дапамогі барацьбітам рэвалюцыі Беларусі. Арыштаваная НКВД і зняволеная 14.10.1937 г. У пасляваенны час пісала ўспаміны.

⁶ Вёска Казлоўшчына цяпер адносіцца да Дзятлаўскага раёна, а тады — да Слонімскага павета.

⁷ *У суровыя гады падполля*, Мінск 1958, с. 98.

⁸ А. Іверс, *Беларуская сцэна на вёсцы*, „Беларускі летапіс”, 1937, № 6-7 (травень-чэрвень).

няма месца». Далей аўтар паведамляе, што зімою 1937 года ў памяшканні мясцовай польскай школы была пастаўлена „Паўлінка”. Школьная зала была перапоўнена глядачамі. Артысты вымушаны былі паўтарыць пастаноўку п’есы. У падрыхтоўцы і пастаноўцы беларускіх спектакляў прымаў актыўны ўдзел і Анатоль Іверс. На дазвол пастаноўкі спектакля ўправа гуртка ТБШ падавала заяву ў староства, дзе рэферэнт бяспекі ставіў розныя перашкоды. Але ўсведамленне важнасці культурна-масавай работы надавала сілы сябрам гурткаў ТБШ і дапамагала пераносіць вялікія цяжкасці.

Пасля Другой сусветнай вайны, драматургія Янкі Купалы зноў вярнулася на слоніmsкую сцэну. Хаця і падчас нямецкай акупацыі ў Слоніме пры Беларускім Народным доме дзейнічаў тэатральны гурток, які стварыў Сяргей Новік-Пяюн. Па словах сведкаў, сярод пастаўленых п’ес гэтым гуртком былі „Раскіданае гняздо” і „Прымакі” Янкі Купалы.

У 1948 годзе пры Слоніmsкім раённым ДOME культуры быў створаны тэатральны гурток. У 1959 годзе гэты гурток паставіў славетную „Паўлінку” (рэжысёр Міхаіл Фрыдман). За гэты спектакль слоніmsкаму тэатральнаму гуртку было нададзена званне народнага тэатра. З „Паўлінкаю” Слоніmsкі народны тэатр аб’ездзіў амаль усю Беларусь і меў найвялікшы поспех.

У 1968 годзе калектыў Слоніmsкага народнага тэатра узначаліў малады рэжысёр Мікалай Варвашэвіч. Сваю творчую кар’еру рэжысёр вырашыў пачаць з купалаўскай „Паўлінкі”. А слоніmsцы з цікавасцю чакалі гэтай прэм’еры. І яна адбылася 12 снежня 1968 года. Трэба адзначыць, што самадзейныя артысты працавалі тады з захапленнем. Яны ведалі, што ім цяжка канкураваць з прафесійнымі дзяржаўнымі тэатрамі, але жаданне сказаць „сваё слова” брала перавагу. Да таго ж народныя сакавітыя характары, чароўная і маляўнічая мова, востра камедыйныя сітуацыі былі добрай школай для аматараў сцэны.

Першай вартасцю спектакля ў Слоніме стала вернасць выканаўцаў драматургічнай аснове — п’есе Янкі Купалы. Пры ўсіх прыватных недахопах, спектакль заваяваў глядача, прынёс радаснае пачуццё сустрэчы з даўно знаёмай усім беларусам п’есай у новым — старанным і трапяткім — выкананні. Артысты народнага тэатра здолелі так сыграць некаторыя эпізоды, што ўспрымаліся яны, як новыя і раней невядомыя. І зала сустракала смехам Агату, якая кажа, нібы вось тут, зараз на сцэне, знаходзіць гэтыя словы: «Тудэма-сюдэма, куды тут садзіцца! Ноч на дварэ, кабыла за плотам, паўвярсты да дому, а гэты тудэма-сюдэма, начніца касавокая, не вытрымаў, каб людзям не нарабіць у ночы неспакойства...».

І далей глядач з непасрэдным пачуццём сачыў за тым, як разгортваліся падзеі. Актыўнае ўзаемадзеянне залы і сцэны працягвалася аж да

заклучнай рэплікі Сцяпана Крыніцкага: „Каханенькія, родненькія, дзве дзюркі ў носе і скончылося!”.

Яркімі, маляўнічымі рысамі характару надзяліла сваю гераіню тады выканаўца ролі Паўлінкі Святлана Варвашэвіч (жыве цяпер у Свіслачы). Яна перадала прывабнасць і душэўную прыгажосць сялянскай дзяўчыны. У спектаклі гледачы яе ўбачылі і вясёлай, і жыццярадаснай, і задумлівай, і пакутаючай. І гэтыя змены настрояў у гераіні былі жыццёва апраўданыя, гранічна натуральныя і заканамерныя.

Цікава іграў ролю Пранцыся Пустарэвіча артыст народнага тэатра Андрэй Каханоўскі. Яго Пустарэвіч быў весялуном, жартаўніком, які любіў пагутарыць з моладзю. Крыху Пустарэвіч атрымаўся баязлівым, але стараўся не паказваць гэтага. Ён пакрываў на жонку, хоць і пабойваўся яе. Артыст іграў свайго героя свабодна і лёгка. І падабаўся гледачам. Дарэчы, Андрэй Каханоўскі некалі быў акцёрам у тэатры Уладзіслава Галубка.

Слонімскаму артысту Аляксандру Гуку ўдалося знайсці свае фарбы для вобраза Адольфа Быкоўскага. Малады акцёр тады не пайшоў на простае капіраванне вобразаў, створаных прафесійнымі майстрамі, як часта робяць некаторыя выканаўцы гэтай ролі на самадзейнай сцэне. Праўда, ён іншы раз збіваўся, нават траціў псіхалагічную праўду ў паводзінах свайго героя.

Ролю Сцяпана Крыніцкага ў тым спектаклі сыграў сам рэжысёр Мікалай Варвашэвіч. Іграў яго энергічным, хітраватым і не вельмі шчодрым. Выканаўцу ўсё ж удалося знайсці адпаведны грим, дакладныя дэталі ў характары, у манерах.

Удумліва і праўдзіва іграла Альжбету Людміла Клімовіч. Яе Альжбета была мяккай, душэўнай, не мітуслівай жанчынай, якая тонка адчувала гумар і жарт.

Жывым, вельмі шчырым і непасрэдным атрымаўся ў спектаклі Якім Сарока, якога сыграў Анатоль Цярэнін. Якім у артыста атрымаўся паюначаму гарачым, крыху фантазёрам з чыстай душой. Гэта быў першы выхад маладога самадзейнага артыста на слоніmsкую сцэну.

Жывасць дыялогу, яркасць вонкавага малюнку і паводзін персанажаў п'есы вызначылі мастацкую своеасаблівасць той „Паўлінкі”. Нацыянальную характэрнасць прыдавалі спектаклю і народныя матывы ў дэкарацыях (мастак Пётр Слезнік) і ў музычным афармленні (кампазітар Міхась Гарабец), пабудаваным на народных мелодыях і песнях.

Тэатральны крытыкі тады адзначылі і асобныя пралікі спектакля „Паўлінка”. Напрыклад, некаторым маладым выканаўцам яшчэ не хапала артыстычнага майстэрства, выканаўчай культуры. Але затое была ўласціва тая шчырасць, якая маецца і заўсёды характэрна для народнага мастацтва.

Аб той „Паўлінцы” на слонімскай сцэне згадалі многія беларускія газеты. Газета „Звязда” пісала: «Рабочыя саўгаса „Сасноўка” задоўга да пачатку спектакля запоўнілі памяшканне Яруціцкага сельскага клуба. У гэты вечар Слоніmsкі народны тэатр паказаў хлебаробам сваю новую работу па п’есе Янкі Купалы „Паўлінка”. Спектакль вельмі спадабаўся сельскім глядачам...»⁹. А „Гродненская правда” пра „Паўлінку” падкрэсліла: «Мы расходимся, унося с собой хорошие впечатления, простив некоторые недостатки этого весёлого и яркого спектакля...»¹⁰.

У 1986 годзе рэжысёр Мікалай Варвашэвіч зноў вяртаецца да купалаўскай камедыі. Шэсць першых прадстаўленняў „Паўлінкі” адбыліся ў Слоніме, а сёмае — на сцэне вучэбнага тэатра Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута¹¹ перад студэнтамі і выкладчыкамі ВНУ Мінска і жыхарамі сталіцы. Тыднёвік „Літаратура і мастацтва” паведамляў: «Добры актёрскі ансамбль, рэалістычная сцэнаграфія (афармляў спектакль рэжысёр-пастаноўшчык), музычная партытура спектакля яшчэ раз засведчылі высокі творчы ўзровень вядомага ў рэспубліцы народнага тэатра»¹².

Дык што новага ў параўнанні з 1968 годам унёс у „Паўлінку” рэжысёр Мікалай Варвашэвіч? Тут адразу можна зазначыць, што калектывам і рэжысёрам, безумоўна, быў знойдзены свой паварот агульнага рашэння камедыі. Асабліва тады адметна вылучыўся дынамічнасцю дзеі другі акт, што выразна адцягнула адну з выдатнейшых рысаў камедыі — займальнасць інтрыгі.

З самага пачатку спектакля рэжысёр умела ўвёў глядачоў у абставіны часу дзеяння. Калі глядачы глядзелі на афармленне спектакля, іх уражвала не проста праўда ўвасобленага на сцэнічнай пляцоўцы жыцця, а вобразная праўда, праўда, моцная сваёй абагуленай выразнасцю. Дастаткова было аднаго позірку на рэалістычна ўмоўны пакой вясковай хаты, дзе адбывалася ўсё сцэнічнае дзеянне, каб скласці сабе ўяўленне аб героях, аб іх нацыянальнай і сацыяльнай заглыбленасці.

Другі, удала знойдзены, кірунак у афармленні спектакля можна было назваць метафарычным. Мастак знайшоў тады своеасаблівае, адзінае на ўвесь спектакль відарыснае рашэнне, якое выражала сутнасць рэжысёрскай задумы камедыі ў яе ідэйным плане. Гэтай удалай, панаватарску ўбачанай і ўведзенай метафарычнай дэтאלлю быў куфар. З аднаго боку ён, нібы з’яўляўся аздабленнем пакоя, з другога... Не больш як крэсла ён быў для Якіма, вясковых музыкаў, але як любоўна

⁹ „Звязда”, 1969, 21 снежня.

¹⁰ „Гродненская правда”, 1969, 20 сакавіка.

¹¹ Цяпер Беларускае акадэмія мастацтваў.

¹² „Літаратура і мастацтва”, 1986, 6 чэрвеня.

агледжваў яго сам гаспадар, Сцяпан Крыніцкі, — гэта быў сімвал яго дабрабыту і заможнасці. Як прыцягваў ён пільную ўвагу Быкоўскага, сімвалізуючы выгоды і багаты пасаг нявесты.

Цікава былі выбраны і пастаўлены рэжысёрам мізансцэны, што немалаважна, бо менавіта праз іх выражалася душа, сутнасць асобных эпізодаў, бачны былі вобраз унутранага стану герояў. Асабліва вылучалася адна — яна ўзвышалася да мастацкага выяўлення ідэі спектакля: выразнай класавай пазіцыі, скіраванасці супраць пагардлівых адносінаў да простага чалавека, да ўсяго народнага. Хочацца прыгадаць яе.

Ішла каларытная бытавая сцэна гасціны. Дзяўчаты спявалі народныя беларускія песні, а пан Адольф Быкоўскі сядзеў наводшыбе, спіною да гасцей, усім сваім выглядам падкрэсліваючы пагарду да ўсяго „мужыцкага”. Адзін штрых, але ён быў удалы. Менавіта праз такія штрыхі выстройвалася тады рэжысёрам Мікалаем Варвашэвічам „Паўлінка”. Выстройвалася яшчэ і дзякуючы, безумоўна, майстэрскаму выкананню ролі Быкоўскага Віктарам Касікоўскім. Галоўнае для акцёра было ўменне пранікнуць ва ўнутраны свет ствараемага вобразу, раскрыць яго сутнасць і індывідуальныя асаблівасці — усё гэта ўдалося выканаўцу. Асабліва камічнымі выглядалі любоўныя заляцанні, дзе Быкоўскі імкнуўся паказаць сябе вельмі далікатным і галантным кавалерам, ганарыстасць і фанабэрыя, якія гратэскна падкрэсліваў артыст Касікоўскі ў сваім герою.

Камічнасцю і маляўнічасцю з боку артыстычнага майстэрства вызначаліся вобразы Агаты і Альжбеты, якія ігралі артысткі народнага тэатра Кацярына Палішчук і Марыя Гурская. Іх выкананне настолькі было своеасаблівае, што глядач забываўся на параўнанне з ужо вядомымі прафесійнымі выканаўцамі гэтых роляў, а гэта, заўважце, лепшы паказчык поспеху.

Пасля прэм’еры з рэцэнзіяй на спектакль у мясцовым друку выступіла пісьменніца і педагог Алена Рудкая. Яна ў прыватнасці пісала: «Нялёгка сэнсавая нагрузка ляжыць на вобразах прадстаўнікоў маладога пакалення ў камедыі — Паўлінцы і Якіму. Рамантычна лірычная тэма кахання ў падачы іх вобразаў пераплятаецца з сацыяльнай тэмай ідэйных імкненняў. Спалучэнне больш чым складанае, а выканаўцы маладыя дэбютанты: Паўлінка — Л. П. Чайкоўская, Якім Сарока — Федар Мядзведзеў. Тым больш варта адзначыць, што ўдалося ім самае галоўнае: пранікненне ў свет перажыванняў і трывог сваіх герояў, у свет характараў. Падкупляе непасрэднасцю і дасціпнасцю вобраз герані, лірычнай цеплынёй — вобраз Якіма. Але ўспомнім словы нашага земляка, аўтара кнігі пра Янку Купалу „Як агонь, як вада” Алега Лойкі: „Не вельмі смешнай напісалася ў Купалы першая яго камедыя: смеху-то ў ёй хапае..., а стогн душы, драма любоўная і палітычная — вось фінал

п'есы „Паўлінка”. Менавіта драматызм з-за таго, што герояў хочучь пазбавіць іх каханьня, найвялікшага свята жыцця, павінен яскравей прасвечвацца ў паасобных момантах выканання роляў маладымі артыстамі»¹³. І з рэцэнзентам нельга не пагадзіцца. Тым не менш, адной з лепшых сцэн „Паўлінкі” 1986 года, што рэдка бывае, але запомнілася, — гэта масавая сцэна гасцін у доме Крыніцкіх. Дэталёва рэжысёрам прадуманы і па-майстэрску выведзены былі паводзіны кожнага ўдзельніка масоўкі. Рэплікі, як вехі, якія складалі слоўную партытуру сцэны. Стварыўся вобраз адзінага цэлага — народа. Такія пастаноўкі памятаюцца доўга.

У 1993 годзе заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь рэжысёр Мікалай Варвашэвіч ставіць на слонімскай сцэне купалаўскія „Прымакі”. Але ўжо не на сцэне народнага тэатра, а на сцэне прафесійнага дзяржаўнага Слонімскага беларускага драматычнага тэатра¹⁴. Пачыналіся „Прымакі” звычайна. Максім Кутас (артыст Віктар Багушэвіч) пасля добрага перапою пачынае ўспамінаць, што было ўчора, думае, куды ён трапіў. Бо ў яго хаце „павуцінне па ўсіх чатырох кутках, а тут толькі на трох...”. Але гэта яшчэ паўбяды. На самой справе здарылася так, што Максім Кутас і Трахім Сініца (артыст Сяргей Бачкоў) памянліся сваімі жонкамі. Калі памылка выкрылася, пасля першага замяшання і перажытага страху за вынікі, якія здарыліся, адбываецца камічная сямейная перапалка. Але ўсё, як мы ведаем, скончылася прыёмнай развязкай, заручынамі сына Максіма — Мацейкі (артыст Васіль Сявец) і дачкі Трахіма — Кацярынкі (артыстка Іна Ёрш).

Аднак не будзе перабольшаннем, калі дадаць, што асноўны змест „Прымакоў” і поспех спектакля надавалі тады народныя песні і танцы, вельмі ўдала і па-мастацку быў скампанаваны этнаграфічны матэрыял.

У пастаноўцы слоніmsкіх артыстаў спектакль „Прымакі” набыў у 1993 годзе новае і свежае ўвасабленне. Добра адчуваліся беражлівыя адносіны пастаноўшчыка да тэксту твора, сучаснае прачытанне п'есы, акцёрскае стварэнне вобразаў і г.д.

У 2002 годзе Слоніmsкі беларускі драматычны тэатр зноў вяртаецца да камедыі Янкі Купалы. Спектакль тады вырашае паставіць рэжысёр тэатра Віктар Бутакоў, які прыехаў у Слонім з Усходне-Казахстанскага абласнога рускага тэатра драмы імя Жамбыла горада Усць-Каменагорска. Зусім не ведаючы беларускай драматургіі, звычайна, нораваў, беларускага жыцця і гісторыі, рэжысёр узяўся за „Прымакі” і паставіў. Пачынаўся спектакль арыгінальна. Тры вясковыя пляткаркі (артысткі Іры-

¹³ „За перамогу камунізму”, Слонім, 1986, 12 красавіка.

¹⁴ Цяпер Слоніmsкі драматычны тэатр.

на Яцук, Вікторыя Міхальчык, Надзея Ільчанка) распавядалі адна адной аб тым, што дзеяцца ў вёсцы, а таксама разважалі пра мужыкоў. У п'есе Янкі Купалы гэтага няма. Але такая своеасаблівая задумка рэжысёра надала спектаклю новае і свежае ўспрыманне. А далей падзеі на сцэне адбываліся, як у п'есе. Камізм спектакля ўзмацняўся, дзякуючы своеасаблівасці мовы дзеючых асоб, багатай народнымі параўнаннямі, прымаўкамі, фразеалагізмамі, трапнымі, часам грубаватымі дасціпнымі выразамі, а таксама дзякуючы нечаканым паваротам сюжэта, своеасаблівай пабудове дыялога і, вядома ж, ігры актёраў Тамары Галаванавай, Сяргея Фурсы, Кацярыны Дзядовіч, Наталлі Шугай, Сяргея Лішчыка і Віталія Спасюка.

Тым не менш, мінскія тэатральныя крытыкі не дужа спрыяльна ацанілі „Прымакі” ў пастаноўцы Віктара Бутакова. Напрыклад, Вячаслаў Іваноўскі напісаў: «На жаль, спектакль рэжысёра В. Бутакова ў недастаткова густоўна стылізаваных дэкарацыях і касцюмах персанажаў (мастак А.Толкач) хутчэй нагадваў звыклую для беларускага тэлебачання павільённую рэканструкцыю „Вячорак”, чым знакаміты купалаўскі вадэвіль, багата насычаны беларускім фальклорным матэрыялам і лёгкім дабрадушным гумарам. Нягледзячы на пэўную рызыкаўнасць становішча, у якім пасля значнага падпітку мужчын Максіма Кутаса і Трахіма Сініцы апынуліся жанчыны — Даміцэля Сініца і Палагея Кутас, зранку прачнуўшыся і знайшоўшы ў сваіх ложках суседскага мужа, Янка Купала не дапускае ў сваім даволі простым народным жарце аніякай двухсэнсоўнасці альбо нават намёку на непрыстойнасць. Таму так важна пры пастаноўцы гэтага купалаўскага твора і рэжысёру, і выканаўцам знайсці адпаведныя выразныя сродкі, яскравыя мастацкія знаходкі, адчуць камедыйную стыхію жанра, каб імпрывізацыяй надаць спектаклю лёгкую іранічнасць, не даць магчымасці сцэнічнаму відовішчу апусціцца да побытавай дробязнасці, захаваўшы адначасова з тым сакавітую народную характарнасць вобразаў...»¹⁵. З крытыкам варта пагадзіцца. Але ж вясёлы вадэвіль „Прымакі” глядачам падабаецца, ён напоўнены смехам, мяккім, дабрадушным народным смехам. Да сённяшніх дзён у рэпертуары Слонімскага драматычнага тэатра гэты спектакль ёсць, і на яго ідуць глядачы.

Гэта толькі выбраная вандроўка ў розныя тэатральныя калектывы і тэатры Слонімсчыны, дзе вось ужо на працягу 80 гадоў ідуць п'есы Янкі Купалы. Кожны спектакль па п'есе нашага песняра даваў і дае людзям адчуванне сваёй нацыянальнай годнасці. І народ наш любіў і будзе заўсёды любіць Купалаўскую драматургію, бо яна — неўміручая.

¹⁵ *Беларускі тэатр — 2001/2002*, Мінск 2003, с. 9-10.